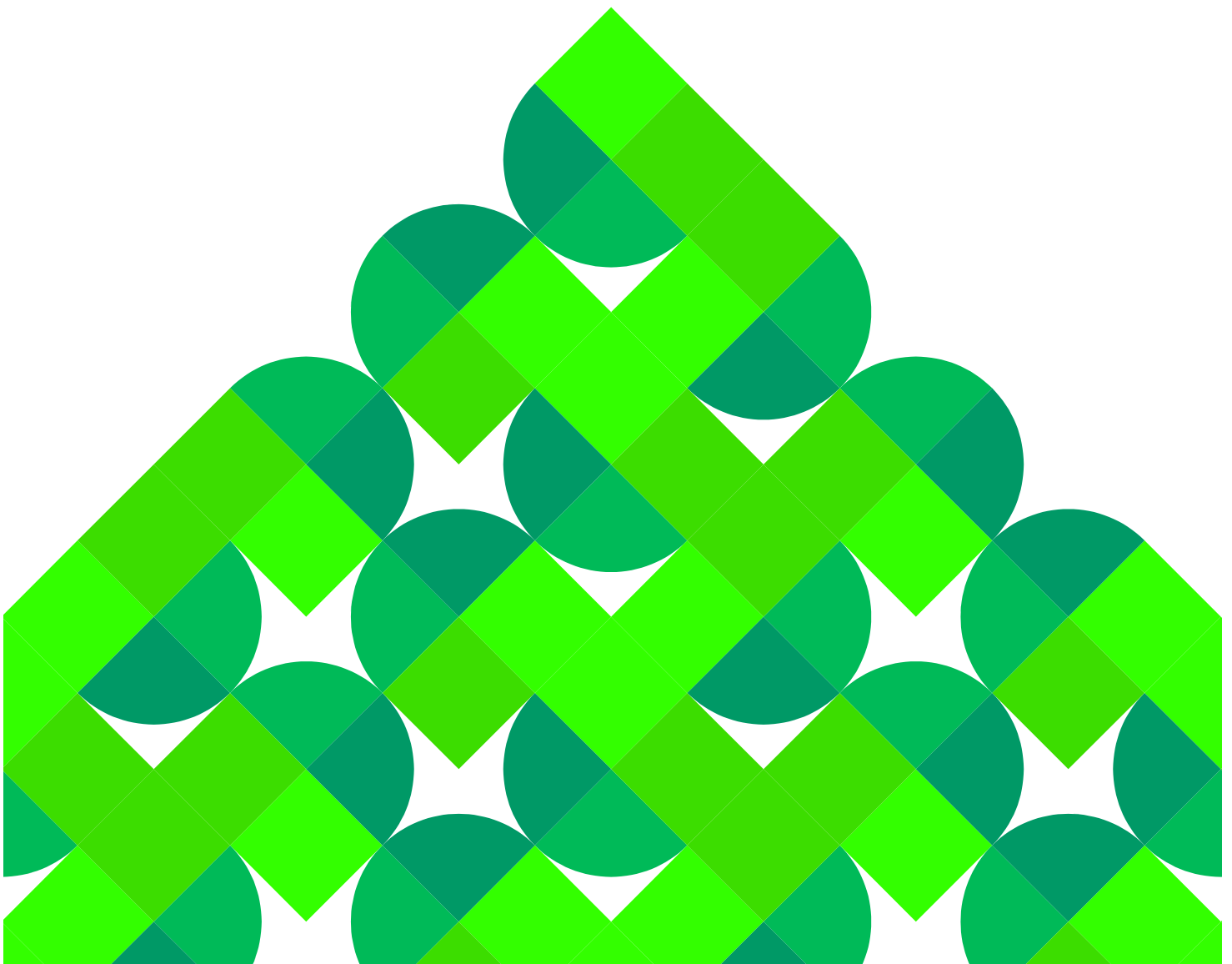

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Allmän kommentar nr 6 om jämlikhet och icke-diskriminering

Svensk översättning

Myndigheten för delaktighet är en kunskapsmyndighet som arbetar inom funktionshindersområdet. Vi arbetar för att alla, oavsett funktionsförmåga, ska kunna vara fullt delaktiga i samhället.

Myndigheten för delaktighet, 2020

Allmän kommentar nr 6 om jämlikhet och icke diskriminering

Nummer 2020:9

ISBN: 978-91-87883-69-9 (pdf)

Publikationen finns att ladda ner från myndighetens webbplats www.mfd.se.

Alternativa format kan beställas från Myndigheten för delaktighet.

Postadress: Myndigheten för delaktighet, Box 1210, 172 24 Sundbyberg

E-post: info@mfd.se

Telefon: 08-600 84 00

Innehåll

I.	Inledning.....	4
II.	Jämlikhet för och icke-diskriminering av personer med funktionsnedsättning i internationell rätt.....	5
III.	Människorättsmodellen av funktionshinder och inkluderande jämlikhet.....	7
IV.	Den rättsliga karaktären av icke-diskriminering och jämlikhet.....	9
V.	Normativt innehåll	10
VI.	Allmänna åtaganden för konventionsstaterna enligt konventionen relaterat till icke-diskriminering och jämlikhet.....	20
VII.	Koppling till andra särskilda artiklar i konventionen.....	23
VIII.	Implementering på nationell nivå	37
	Noteringar från översättningsprocessen (öa1 till öa6)	40

I. Inledning

Kommentarer till den svenska översättningen. I översättningsprocessen har vissa noteringar gjorts som är numrerade i löpande text som öa1, öa2 och så vidare. Listan med noteringarna finns sist i dokumentet.

1.

Syftet med denna allmänna kommentar är att klargöra konventionsstaternas skyldigheter i fråga om icke-diskriminering och jämlikhet som fastställts i artikel 5 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

2.

Kommittén är oroad över att konventionsstaternas lagstiftning och politik fortfarande behandlar funktionshinder inom ramen för välgörenhetsbaserade eller medicinska modeller, trots att de inte är förenliga med konventionen. Att sådana modeller fortfarande tillämpas innebär att personer med funktionsnedsättning inte erkänns som rättssubjekt och rättighetsbärare. Dessutom konstaterar kommittén att konventionsstaternas ansträngningar för att överbrygga attitydrelaterade hinder gentemot personer med funktionsnedsättning inte har varit tillräckliga. Som exempel kan nämnas varaktiga och förödmjukande stereotyper samt stigmatisering av och fördomar mot personer med funktionsnedsättning som går ut på att de är en börda för samhället. Därför är det mycket viktigt att personer med funktionsnedsättning, genom deras representativa organisationer, spelar en central roll i utvecklingen av rättsliga och politiska reformer.

3.

I och med att antidiskrimineringslagar och ramverken för mänskliga rättigheter har breddats har även skyddet för rättigheterna för personer med funktionsnedsättning utökats i många konventionsstater. Trots detta är lagar och regelverk fortfarande ofta bristfälliga och ofullständiga eller ineffektiva, eller avspeglar en bristande förståelse av människorättsmodellen av funktionshinder. Många nationella lagar och nationell politik upprätthåller i många fall utestängningen, isoleringen och diskrimineringen av och våld mot personer med funktionsnedsättning. Dessa lagar saknar ofta ett erkännande av flerfaldig och intersektionell diskriminering eller diskriminering på grund av anknytning. Vägran att vidta skäliga åtgärder erkänns inte heller som diskriminering och det saknas ändamålsenliga mekanismer för rättslig prövning och gottgörelse. Den typen av lagar och politik brukar inte betraktas som diskriminering på grund av funktionsnedsättning eftersom de motiveras med att de syftar till att skydda eller ta hand om personer med funktionsnedsättning eller är för deras eget bästa.

II. Jämlikhet för och icke-diskriminering av personer med funktionsnedsättning i internationell rätt

4.

Jämlikhet och icke-diskriminering hör till de mest grundläggande principerna och rättigheterna i internationell människorättslagstiftning. Eftersom de är sammanlänkade med mänsklig värdighet är de hörnstenar för alla mänskliga rättigheter. I artiklarna 1 och 2 i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna fastställs att alla människor är lika i värdighet och rättigheter och där fördöms diskriminering på ett icke uttömmande antal grunder.

5.

Jämlikhet och icke-diskriminering utgör kärnan i alla fördrag om mänskliga rättigheter. I den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter förbjuds diskriminering genom en icke uttömmande förteckning över grunder. Artikel 5 i denna konvention har sitt ursprung i den förteckningen. Alla tematiska FN-konventioner om mänskliga rättigheter¹ syftar till att upprätta jämlikhet och undanröja diskriminering och innehåller bestämmelser om jämlikhet och icke-diskriminering. Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har utformats med beaktande av erfarenheterna från de andra konventionerna och dess principer om jämlikhet och icke-diskriminering speglar utvecklingen i FN:s tradition och strategi.

6.

Konceptet värdighet återkommer oftare i denna konvention än i någon av de andra FN-konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Det tas upp i inledningen, där konventionsstaterna påminns om FN-stadgan och de principer som tillkännagavs där och som erkänner den inneboende värdigheten och det inneboende värdet

---

¹ Den internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor, konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, konventionen om barnets rättigheter, den internationella konventionen om skydd för alla migrerande arbetare och deras familjemedlemmar, och den internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden.

samt lika och obestridliga rättigheter hos alla som tillhör människosläktet som grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen.

7.

Jämlikhet och icke-diskriminering utgör kärnan i konventionen och tas genomgående upp i konventionens materiella artiklar i den upprepade ordalydelsen ”på lika villkor som andra”, vilket knyter alla materiella rättigheter i konventionen till principen om icke-diskriminering. Världighet, integritet och jämlikhet har förnekats personer med faktisk eller upplevd funktionsnedsättning. Diskriminering har förekommit och fortsätter att förekomma, även i så brutala former som systematiska steriliseringar och medicinska eller hormonbaserade ingrepp utan samtycke och/eller med tvång (till exempel lobotomering eller Ashley-behandling), påtvingad medicinering och påtvingad elchockbehandling, frihetsberövande, systematiska mord under beteckningen eutanasi, påtvingad och framtvingad abort, nekad tillgång till hälso- och sjukvård samt stympning och handel med kroppsdelar, särskilt mot personer med albinism.

III. Människorättsmodellen av funktionshinder och inkluderande jämlikhet

8.

Individuella eller medicinska modeller av funktionshinder hindrar tillämpningen av jämlikhetsprincipen för människor med funktionsnedsättning. I den medicinska modellen erkänns inte personer med funktionsnedsättning som rättighetsbärare utan ”reduceras” till sin funktionsnedsättning. Enligt dessa modeller betraktas diskriminerande behandling eller särbehandling och exkludering av personer med funktionsnedsättning som norm och legitimeras med ett medicinskt perspektiv om att funktionshinder motsvarar oförmåga hos individen. Individuella eller medicinska modeller användes vid utformningen av de tidigaste internationella lagarna och politik om funktionshinder, även efter de första försöken att tillämpa jämlikhetsbegreppet i förhållande till funktionshinder. Deklarationen om förståndshandikappades rättigheter (1971) och deklARATIONEN om handikappades rättigheter (1975)^{öa1} var de första människorättsinstrument som innehöll bestämmelser om jämlikhet och icke-diskriminering för personer med funktionsnedsättning. Dessa tidiga icke-bindande människorättsinstrument banade väg för ett jämlikhetsbaserat förhållningssätt till funktionshinder, men de byggde fortfarande på den medicinska modellen av funktionshinder där en funktionsnedsättning betraktades som en legitim grund för att begränsa eller neka människor deras rättigheter. De innehåller också ett språkbruk som numera betraktas som olämpligt eller föråldrat. Ytterligare ett steg togs 1993 när standardreglerna för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet antogs. Där fastslogs att jämlika möjligheter är ett grundläggande koncept för den politik och lagstiftning som rör funktionshinder.

9.

I människorättsmodellen av funktionshinder erkänns att funktionshinder är en social konstruktion och att funktionsnedsättning inte får användas som en legitim grund för att neka eller begränsa människors rättigheter. Där erkänns att funktionsnedsättning är ett av flera lager i en persons identitet. Det betyder att politiken för och lagstiftningen om funktionshinder måste ta hänsyn till olikheterna hos personer med funktionsnedsättning. Där erkänns också att mänskliga rättigheter är ömsesidigt beroende av varandra, hänger samman och är odelbara.

10.

Jämlika möjligheter, som är en allmän princip i denna konvention under artikel 3, innebär en viktig utveckling från en formell modell för jämlikhet till en verklig

jämlikhetsmodell. Syftet med formell jämlikhet är att bekämpa direkt diskriminering genom att behandla personer som befinner sig i jämförbara situationer på samma sätt. Den modellen kan bidra till att bekämpa negativa stereotyper och fördomar, men kan inte erbjuda lösningar på olikheternas dilemma eftersom den inte tar hänsyn till och omfattar olikheter hos människor. Verklig jämlikhet syftar däremot även till att bemöta strukturell och indirekt diskriminering och tar hänsyn till maktrelationer. Den erkänner att olikheternas dilemma innebär att man både måste bortse från och erkänna att människor är olika för att uppnå jämlikhet.

11.

Inkluderande jämlikhet är en ny jämlikhetsmodell som genomgående utvecklats inom denna konvention. Den omfattar modellen för verklig jämlikhet och utvidgar och utvecklar innebörden av jämlikhet i:

- a) en dimension som rör rättvis omfördelning för att undanröja socioekonomiska hinder,
- b) en dimension som rör erkännande för att bekämpa stigmatisering, stereotyper, fördomar samt våld och för att erkänna människors värdighet och deras intersektionalitet,
- c) en delaktighetsbaserad dimension för att på nytt bekräfta människors sociala natur som medlemmar i sociala grupper och det fullständiga erkännandet av mänsklighet genom inkludering i samhället och
- d) en dimension som rör åtgärder för att skapa utrymme för olikhet som en aspekt av mänsklig värdighet. Denna konvention baseras på inkluderande jämlikhet.

IV. Den rättsliga karaktären av icke-diskriminering och jämlikhet

12.

Jämlikhet och icke-diskriminering är principer och rättigheter. I konventionen refereras de till som principer i artikel 3 och som rättigheter i artikel 5. De är också ett tolkningsverktyg för alla andra principer och rättigheter som fastställs i konventionen. Principerna/rättigheterna om jämlikhet och icke-diskriminering är hörnstenar i det internationella skydd som konventionen garanterar. Att främja jämlikhet och angripa diskriminering är tvärgående åtaganden som ska uppfyllas omedelbart, inte gradvis.

13.

Artikel 5 i konventionen tillhandahåller i sig, i likhet med artikel 36 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, en fristående rättighet, oberoende av andra bestämmelser. Genom artikeln förbjuds diskriminering rättsligt eller i praktiken inom alla områden som regleras och skyddas av offentliga myndigheter. Läst tillsammans med artikel 4.1 e framgår det också tydligt att artikeln även omfattar den privata sektorn.

V. Normativt innehåll

A. Artikel 5.1 om att vara lika inför och enligt lagen

14.

Flera internationella fördrag om mänskliga rättigheter innehåller konceptet lika inför lagen, vilket beskriver människors rätt till lika behandling i lagstiftningen och i tillämpningen av lagen. För att denna rättighet ska förverkligas fullt ut får rättsväsendet och brottsbekämpande tjänstepersoner inte diskriminera personer med funktionsnedsättning under rättsskipningen. Likhet enligt lagen är unikt för denna konvention. Med det avses möjligheten att ingå rättsliga förbindelser. Likhet inför lagen avser rätten att skyddas av lagen, medan likhet enligt lagen avser rätten att använda lagen för egen räkning. Personer med funktionsnedsättning har rätt att få effektivt skydd och att uttryckligen få engagera sig. Lagen i sig ska garantera verklig jämlikhet för alla personer inom en viss jurisdiktion. Erkännandet av att alla personer med funktionsnedsättning är lika enligt lagen innebär alltså att det inte bör finnas några lagar som tillåter att rättigheter specifikt nekas, begränsas eller inskränks för personer med funktionsnedsättning och att funktionshinder ska integreras i all lagstiftning och politik.

15.

Denna tolkning av koncepten lika inför lagen och lika enligt lagen stämmer överens med artikel 4.1 b och c i konventionen där det anges att konventionsstaterna måste säkerställa att offentliga myndigheter och institutioner agerar i enlighet med konventionen, att gällande lagar, föreskrifter, sedvänjor och bruk som är diskriminerande mot personer med funktionsnedsättning modifieras eller avskaffas och att hänsyn tas till skyddet och främjandet av rättigheter för personer med funktionsnedsättning i alla riktlinjer och program.

B. Artikel 5.1 om lika skydd enligt och att dra lika nytta av lagen

16.

Lika skydd enligt lagen och dra lika nytta av lagen^{öa2} omfattar närbesläktade men separata koncept för jämlikhet och icke-diskriminering. Frasen lika skydd enligt lagen är välkänd i internationell traktaträtt om mänskliga rättigheter och används för att kräva att nationella lagstiftare avstår från att bibehålla eller instifta diskriminering av personer med funktionsnedsättning när de antar lagar och riktlinjer. Artikel 5 läst tillsammans med artiklarna 1, 3 och 4 i konventionen visar tydligt att konventionsstaterna måste vidta konkreta åtgärder för att personer med funktionsnedsättning, på jämlika villkor som andra, ska kunna åtnjuta de

rättigheter som lagstiftningen garanterar. Det krävs ofta tillgänglighet, skäliga åtgärder och individuella stöd. För att säkerställa jämlika möjligheter för alla personer med funktionsnedsättning används konceptet dra lika nytta av lagen, vilket betyder att konventionsstaterna måste undanröja hinder för tillgång till allt det skydd som lagen erbjuder och för möjligheten att dra nytta av lika tillgång till lagstiftning och rättssystem för att hävda sina rättigheter.

C. Artikel 5.2 om förbud mot diskriminering och om lika och effektivt rättsligt skydd

17.

Artikel 5.2 innehåller de rättsliga kraven för att uppnå jämlikhetsrättigheter för personer med funktionsnedsättning och för personer som har anknytning till dem. Åtaganden att förbjuda all diskriminering på grund av funktionsnedsättning omfattar personer med funktionsnedsättning och deras närstående, till exempel föräldrar till barn med funktionsnedsättning. Åtaganden att garantera personer med funktionsnedsättning lika och effektivt rättsligt skydd mot diskriminering på alla grunder är långtgående och ålägger konventionsstaterna aktiva skyldigheter att tillhandahålla skydd. Diskriminering på grund av funktionsnedsättning definieras i artikel 2 som ”varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av funktionsnedsättning som har till syfte eller verkan att inskränka eller omintetgöra erkännande, åtnjutande eller utövande på lika villkor som andra av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella och civila området eller på andra områden. Det omfattar alla former av diskriminering, inklusive underlåtenhet att göra skälig anpassning^{öa3}. Denna definition baseras på rättsliga definitioner av diskriminering i internationella fördrag om mänskliga rättigheter, till exempel artikel 1 i den internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering och artikel 1 i konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor, men går längre än de definitionerna i två avseenden: för det första innefattar den ”underlåtenhet att göra skälig anpassning” som en form av diskriminering på grund av funktionsnedsättning, för det andra är frasen ”på lika villkor som andra” en ny komponent. I artiklarna 1 och 3 i konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor finns en liknande, men mer begränsad fras: ”med jämställdhet mellan män och kvinnor som grund”. Frasen ”på lika villkor som andra” är inte begränsad till enbart definitionen av diskriminering på grund av funktionsnedsättning utan genomsyrar hela konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Detta innebär å ena sidan att personer med funktionsnedsättning inte ska beviljas fler eller färre rättigheter eller förmåner än befolkningen i stort. Å andra sidan kräver detta att konventionsstaterna vidtar

konkreta särskilda åtgärder för att uppnå jämlika villkor i praktiken för personer med funktionsnedsättning, för att säkerställa att de verkligen kan åtnjuta alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

18.

Skyldigheten att förbjuda all diskriminering innefattar alla former av diskriminering. I internationell praxis för mänskliga rättigheter anges fyra huvudsakliga former av diskriminering, som kan förekomma enskilt eller samtidigt:

- a) Direkt diskriminering förekommer när personer med funktionsnedsättning behandlas mindre fördelaktigt än någon annan i en jämförbar situation. Detta på grund av en annan personlig ställning som har samband med en förbjuden diskrimineringsgrund. Direkt diskriminering omfattar skadliga handlingar eller underlåtelser, baserat på förbjudna diskrimineringsgrunder, där det inte finns någon jämförbar liknande situation.² Den diskriminerande partens motiv eller avsikt är inte relevant för huruvida diskriminering har förekommit. En statlig skola som till exempel vägrar att ta in ett barn med funktionsnedsättning för att slippa ändra undervisningsplanen och gör det enbart på grund av barnets funktionsnedsättning är ett exempel på direkt diskriminering.
- b) Indirekt diskriminering³ innebär att lagar, riktlinjer eller förfaringsätt verkar neutrala vid första anblick men får en oproportionerligt negativ inverkan på en person med funktionsnedsättning. Detta uppstår när en möjlighet som verkar vara tillgänglig i själva verket utestänger vissa personer på grund av att deras ställning inte tillåter dem att utnyttja möjligheten i sig. Om en skola till exempel inte tillhandahåller böcker i lättläst format skulle detta indirekt diskriminera personer med intellektuell funktionsnedsättning som visserligen rent tekniskt får gå i skolan, men i verkligheten skulle behöva gå i en annan skola. På liknande sätt uppstår indirekt diskriminering om en kandidat med begränsad rörlighet blir kallad till en anställningsintervju i ett kontor på andra våningen i en byggnad utan hiss. Personen får visserligen delta i intervjun, men situationen försätter honom eller henne i en ojämlig situation.
- c) Underlåtenhet att göra skälig anpassning enligt artikel 2 i denna konvention, utgör diskriminering om de nödvändiga och lämpliga åtgärderna och ändringarna (som inte medför en ”oproportionerlig eller omotiverad börda”)^{öa4} förnekas och är nödvändiga för att tillförsäkra det jämlika åtnjutandet eller

---

² Se FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, allmän kommentar nr 20 (2009) Non-discrimination in economic, social and cultural rights, paragraf 10.

³ Ibid.

utövandet av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Att inte acceptera en medföljande person eller vägra att på annat sätt hjälpa en person med funktionsnedsättning är exempel på vägran att vidta skäligen åtgärder

- d) Trakasserier är en form av diskriminering där oönskat agerande som har samband med funktionsnedsättning eller andra diskrimineringsgrunder syftar till eller får effekten att en persons värdighet kränks och att det skapas en hotfull, fientlig, nedvärderande, förnedrande eller kränkande miljö. Detta kan ske genom handlingar eller ord som befäster olikheten hos och förtrycket mot personer med funktionsnedsättning. Särskild uppmärksamhet bör ägnas personer med funktionsnedsättning som lever på segregerade platser till exempel särskilda boendeformer, särskilda skolor eller psykiatriska kliniker där det är mer sannolikt att denna form av diskriminering förekommer och till sin natur är osynlig och därför sannolikt inte kommer att bestraffas. Mobbning och dess webbaserade version, nätmobbning och näthat, är också särskilt våldsamma och skadliga former av hatbrott. Andra exempel är våld (på grund av funktionsnedsättning) i alla dess former, till exempel våldtäkt, övergrepp och utnyttjande, hatbrott och misshandel.

19.

Diskriminering kan grundas på en enda egenskap, till exempel funktionsnedsättning eller kön, eller på flera och/eller intersektionella egenskaper. Intersektionell diskriminering uppstår när en person med funktionsnedsättning eller en person som förknippas med funktionsnedsättning utsätts för diskriminering i någon form på grund av funktionsnedsättning i kombination med hudfärg, kön, språk, religion, etnicitet, genus eller någon annan status. Intersektionell diskriminering kan ta sig uttryck som direkt eller indirekt diskriminering, underlåtenhet att vidta skäligen åtgärder eller trakasserier. Nekat tillgång till allmän hälsorelaterad information genom otillgängliga format påverkar alla personer på grund av funktionsnedsättning, men när en blind kvinna nekas tillgång till preventivmedelsrådgivning begränsas hennes rättigheter på grund av intersektionen mellan hennes kön och funktionsnedsättning. I många fall är det svårt att särskilja dessa grunder.

Konventionsstaterna måste angripa flerfaldig och intersektionell diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Enligt kommittén är flerfaldig diskriminering en situation där en person kan uppleva diskriminering på två eller flera grunder med följden att diskrimineringen ytterligare försvåras eller förvärras. Med intersektionell diskriminering avses en situation där flera grunder samtidigt spelar in och samverkar med varandra så att de inte går att särskilja från varandra och

därmed utsätter de berörda personerna för unika former av missgynnande och diskriminering.⁴

20.

Diskriminering på grund av funktionsnedsättning kan förekomma mot personer som just nu har en funktionsnedsättning, som har haft en funktionsnedsättning tidigare, som riskerar att få en funktionsnedsättning i framtiden, som antas ha en funktionsnedsättning och mot personer som har anknytning till en person med funktionsnedsättning. Det senare kallas diskriminering genom anknytning. Syftet med den breda räckvidden för artikel 5 är att utrota och bekämpa alla diskriminerande situationer och/eller diskriminerande beteenden som är kopplade till funktionsnedsättning.

21.

Skydd mot diskriminering på alla grunder innebär att hänsyn måste tas till alla möjliga grunder för diskriminering och deras intersektioner. Möjliga grunder omfattar, men är inte begränsade till: funktionsnedsättning, hälsotillstånd, genetisk eller andra anlag för sjukdom, ras^{öa5}, hudfärg, härkomst, kön, graviditet och föräldraledighet, civilstånd, familj eller yrke, könsuttryck, språk, religion, politiska eller andra åsikter, nationalitet, etniskt ursprung, tillhörighet till urbefolkning, social bakgrund, migrant-, flykting- eller asylstatus, tillhörighet till en nationell minoritet, ekonomisk ställning eller ägandeställning, födelse och ålder, eller en kombination av någon av dessa grunder eller egenskaper som är förknippade med någon av dessa grunder.

22.

Lika och effektivt rättsligt skydd mot diskriminering innebär att konventionsstaterna har åtaganden att aktivt skydda personer med funktionsnedsättning mot diskriminering och att införa särskild och heltäckande antidiskrimineringslagstiftning. Det uttryckliga rättsliga förbudet mot diskriminering på grund av funktionsnedsättning och annan diskriminering av personer med funktionsnedsättning i lagstiftningen ska åtföljas av tillhandahållande av ändamålsenliga och effektiva rättsmedel och sanktioner i samband med intersektionell diskriminering i civil-, förvaltnings- och straffrättsliga förfaranden. När diskriminering är av systemisk natur är det inte säkert att enbart ersättning som beviljas en enskild individ får någon verklig effekt när det gäller att förändra förhållningssätt. I sådana fall bör konventionsstaterna också implementera framåtblickande, icke-

---

⁴ Se kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, allmän kommentar nr 3 (2016) om kvinnor och flickor med funktionsnedsättning, paragraferna 4 c och 16.

monetära rättsmedel i sin lagstiftning, vilket innebär att konventionsstaten tillhandahåller ytterligare effektivt skydd mot diskriminering som bedrivs av privata parter och organisationer.

D. Artikel 5.3 om skäliga åtgärder

23.

Skäliga åtgärder är en inneboende del i det direkt tillämpliga kravet på icke-diskriminering i samband med funktionsnedsättning.⁵ Skäliga åtgärder kan till exempel vara att göra befintliga anläggningar och befintlig information tillgängliga för den enskilda personen med funktionsnedsättning, ändra utrustning, organisera om verksamhet, planera om arbete, anpassa läromedel och undervisningsstrategier, justera medicinska behandlingar eller göra det möjligt att få tillgång till stödpersonal utan att det innebär en oproportionerlig eller orimlig börda.

24.

Skyldigheten att vidta skäliga åtgärder skiljer sig från tillgänglighetskraven. Båda syftar till att garantera tillgänglighet, men skyldigheten att tillhandahålla tillgänglighet genom universell utformning eller assisterande teknik är en skyldighet som gäller på förhand, medan skyldigheten att vidta skäliga åtgärder är en skyldighet som gäller från och med nu:

- a) Då skyldigheten gäller på förhand (ex ante) måste tillgänglighet byggas in i system och processer, oberoende av behoven hos en viss person med funktionsnedsättning, till exempel när det gäller att få tillträde till en byggnad eller tillgång till en tjänst eller en produkt på jämlika villkor som andra. Konventionsstaterna måste fastställa tillgänglighetsnormer som är utvecklade och antagna i samråd med organisationer av personer med funktionsnedsättning, i enlighet med artikel 4.3 i konventionen. Krav på tillgänglighet är en proaktiv, systembaserad skyldighet.
- b) Då skyldigheten gäller från och med nu (ex nunc) ska skäliga åtgärder tillhandahållas från och med att en person med funktionsnedsättning behöver tillgång eller tillträde till icke-tillgängliga situationer eller miljöer, eller vill utöva sina rättigheter. Begäran om skäliga åtgärder kommer ofta, men måste inte göra det, från den person som behöver tillgång eller tillträde till något, eller från företrädare för en person eller en grupp av personer. Skäliga åtgärder måste förhandlas med den eller de sökande. Under vissa omständigheter blir

---

⁵ Se FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, allmän kommentar nr 5 (1994) *Persons with disabilities*, paragraf 15.

den skäligen åtgärden en kollektiv eller allmän nyttighet. I andra fall kommer de skäligen åtgärder som görs endast den eller de sökande till del.

Skyldigheten att göra skäligen åtgärder är en individanpassad reaktiv skyldighet som är tillämplig från och med att en begäran om åtgärd tas emot. Skäligen åtgärder förutsätter att den som är skyldig att vidta åtgärden inleder en dialog med personen med funktionsnedsättning. Det är viktigt att konstatera att skyldigheten att tillhandahålla skäligen åtgärder inte är begränsad till situationer där personen med funktionsnedsättning har bett om en åtgärd eller där det kunde bevisas att den som potentiellt är skyldighetsbärare verkligen var medveten om att den berörda personen hade en funktionsnedsättning. Den ska också gälla i situationer där en presumtiv skyldighetsbärare borde ha insett att den berörda personen hade en funktionsnedsättning som kanske skulle kräva åtgärder för att undanröja hinder för utövandet av rättigheter.

25.

Skyldigheten att tillhandahålla skäligen åtgärder i enlighet med artiklarna 2 och 5 i konventionen kan delas upp i två delar. Den första delen innebär en positiv rättslig skyldighet att tillhandahålla en skäligen åtgärd i form av en ändring eller justering som är nödvändig och ändamålsenlig när det behövs i ett visst fall för att säkerställa att en person med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta eller utöva sina rättigheter. Den andra delen av skyldigheten säkerställer att sådana skäligen åtgärder inte innebär en oproportionerlig eller orimlig börda för skyldighetsbäraren.

- a) Skäligen åtgärder är ett samlat koncept och ordet skäligen bör inte missuppfattas som en undantagsklausul. Skälighet ska inte fungera som ett separat bestämningsord för skyldigheten. Detta är inte en metod för att bedöma kostnaderna för åtgärden eller tillgången till resurser – det görs i ett senare skede, vid bedömningen av om det är fråga om en oproportionerlig eller orimlig börda. Att en åtgärd är skäligen hänvisar i stället till dess relevans, ändamålsenlighet och effektivitet för personen med funktionsnedsättning. Alltså är en åtgärd skäligen om den fyller sitt syfte (eller sina syften) och är skraddarsydd för att tillgodose behoven hos personen med funktionsnedsättning.
- b) Oproportionerlig eller orimlig börda bör uppfattas som ett samlat koncept som fastställer gränsen för skyldigheten att tillhandahålla skäligen åtgärder. Båda termerna bör betraktas som synonymer i den mån att de hänvisar till samma tanke: att begäran om skäligen åtgärd behöver stå i relation till en eventuell överdriven eller orättfärdig börda för den part som tillhandahåller åtgärden.

- c) Skäliga åtgärder bör inte heller blandas ihop med särskilda åtgärder, inbegripet positiv särbehandling. Båda koncepten syftar visserligen till att åstadkomma faktisk jämlikhet, men att tillhandahålla skäliga åtgärder är en skyldighet i relation till icke-diskriminering, medan särskilda åtgärder innebär en mer gynnsam behandling av personer med funktionsnedsättning än andra, i syfte att gripa sig an historisk och/eller systematisk/systembetingad exkludering från att dra nytta av att utöva (sina) rättigheter.

Särskilda åtgärder kan till exempel vara tillfälliga insatser för att motverka det låga antalet kvinnor med funktionsnedsättning som är anställda i den privata sektorn och stödprogram för att öka antalet studenter med funktionsnedsättning i högre utbildning. Skäliga åtgärder bör inte heller blandas ihop med tillhandahållande av stöd såsom personliga assistenter inom ramen för rätten till ett självständigt liv och att vara inkluderad i samhällsgemenskapen, eller stöd för att utöva sin rättskapacitet.

- d) Processuella åtgärder i samband med tillgång till rättssystemet ska inte blandas ihop med skäliga åtgärder. Skäliga åtgärder begränsas av konceptet oproportionerlighet, medan processuella åtgärder inte har någon sådan begränsning.

26.

Bland de avgörande delar som styr implementeringen av skyldigheten att tillhandahålla skäliga åtgärder ingår följande:

- a) Identifiera och undanröja hinder som påverkar möjligheten för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta mänskliga rättigheter, i dialog med den berörda personen med funktionsnedsättning.
- b) Bedöma om en åtgärd är genomförbar (rättsligt eller i praktiken) – en åtgärd som är omöjlig av rättsliga eller praktiska skäl är inte genomförbar.
- c) Bedöma om åtgärden är relevant (det vill säga nödvändig och ändamålsenlig) eller effektiv för att säkerställa att den berörda rättigheten kan förverkligas.
- d) Bedöma om ändringen medför en oproportionerlig eller orimlig börda för skyldighetsbäraren. För att fastställa om en skälig åtgärd innebär en oproportionerlig eller orimlig börda krävs en bedömning av proportionerna mellan de metoder som används och syftet med dem, det vill säga åtnjutandet av den berörda rättigheten.
- e) Säkerställa att de skäliga åtgärderna är ändamålsenliga för att uppnå det grundläggande målet om att främja jämlikhet och avskaffa diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Därför måste det göras bedömningar från

fall till fall baserat på samråd med den berörda organisation som ansvarar för den skäligen åtgärden och den berörda personen. Bland de potentiella faktorer som behöver övervägas återfinns finansiella kostnader, tillgängliga resurser (inbegripet offentliga subventioner), storleken på den part (i sin helhet) som ska genomföra åtgärden, ändringens effekt på institutionen eller företaget, fördelar för tredje part, negativa effekter för andra personer och skäligen hälso- och säkerhetskrav. Vad beträffar konventionsstaten i sin helhet och enheterna inom den privata sektorn måste de sammanlagda tillgångarna beaktas, inte enbart resurserna hos en enhet eller avdelning inom en organisatorisk struktur.

- f) Säkerställa i vid bemärkelse att personer med funktionsnedsättning inte får bära kostnaderna.
- g) Säkerställa att bevisbördan ligger hos den skyldighetsbärare som hävdar att bördan skulle vara oproportionerlig eller orimlig.

27.

Alla motiveringar av vägran att tillhandahålla skäligen åtgärder måste baseras på objektiva kriterier och analyseras och den berörda personen med funktionsnedsättning måste informeras om dem i god tid. Prövningen i fråga om skäligen åtgärder hänger samman med längden på förhållandet mellan skyldighetsbäraren och rättighetsbäraren.

E. Artikel 5.4 om särskilda åtgärder

28.

Positiva åtgärder eller positiv särbehandling som syftar till att påskynda eller uppnå faktisk jämlikhet för personer med funktionsnedsättning är särskilda åtgärder som inte ska betraktas som diskriminering. Sådana åtgärder nämns i andra internationella fördrag om mänskliga rättigheter, till exempel artikel 4 i konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor eller artikel 1.4 i den internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering. De innebär att vissa fördelar införs eller bibehålls till förmån för en underrepresenterad eller marginaliserad grupp. De är oftast tillfälliga, även om det i vissa fall krävs permanenta särskilda åtgärder, beroende på sammanhang och omständigheter, inbegripet på grund av en specifik funktionsnedsättning eller samhällets strukturella hinder. Exempel på särskilda åtgärder är uppsökande program och stödprogram, tilldelning och/eller omfördelning av resurser, riktad rekrytering, anställning och befordran, kvoteringsystem, åtgärder för att se till att

personer med funktionsnedsättning gör framsteg och egenmaktstärkande åtgärder , samt avlastningsstöd och tekniska hjälpmedel.

29.

De särskilda åtgärder som konventionsstaterna vidtar enligt artikel 5.4 i konventionen måste vara förenliga med alla principer och bestämmelser i konventionen. De får framför allt inte leda till upprätthållande av isolering, segregering, stereotyper, stigmatisering eller annan diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Det innebär att konventionsstaterna måste ha ett nära samråd med och aktivt involvera representativa organisationer av personer med funktionsnedsättning när de beslutar om särskilda åtgärder.

VI. Allmänna åtaganden för konventionsstaterna enligt konventionen relaterat till icke-diskriminering och jämlikhet

30.

Konventionsstaterna har ett åtagande att respektera, skydda och uppfylla den rätt till icke-diskriminering och jämlikhet som alla personer med funktionsnedsättning har. Därför måste konventionsstaterna avstå från alla åtgärder som diskriminerar personer med funktionsnedsättning. Framför allt ska konventionsstaterna modifiera eller avskaffa gällande lagar, bestämmelser, sedvänjor och bruk som är diskriminerande. Kommittén har ofta gett exempel i detta avseende, bland annat om lagar om förmyndarskap och andra bestämmelser som inskränker rätten till rättskapacitet,⁶ lagar om psykisk hälsa som legitimerar tvångsinstitutionalisering och tvångsbehandling, vilket är diskriminerande och måste avskaffas,⁷ sterilisering utan samtycke av kvinnor och flickor med funktionsnedsättning, otillgängliga bostäder och institutionaliseringspolitik,⁸ lagar och riktlinjer för segregerad utbildning,⁹ och vallagar som fråntar personer med funktionsnedsättning deras rättigheter.¹⁰

31.

För att faktiskt kunna åtnjuta rätten till jämlikhet och icke-diskriminering krävs att verksamma åtgärder vidtas, såsom

- a) åtgärder för att öka alla människors medvetenhet om rättigheter för personer med funktionsnedsättning enligt konventionen, innebörden av diskriminering och de befintliga rättsmedlen,
- b) åtgärder för att se till att de rättigheter som fastställs i konventionen går att hänvisa till i inhemska domstolar och för att ge alla personer som har upplevt diskriminering tillgång och tillträde till rättssystemet,

---

⁶ Se kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, allmän kommentar nr 1 (2014) om likhet inför lagen.

⁷ Se kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, riktlinjer för artikel 14, paragraferna 6 och 14. Finns på kommitténs webbplats (www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx).

⁸ Se till exempel allmän kommentar nr 5 (2017) om rätten att leva självständigt och att delta i samhället, paragraf 46.

⁹ Se allmän kommentar nr 4 (2016) om rätten till utbildning paragraf 24.

¹⁰ Se *Bujdosó m.fl. mot Ungern* (CRPD/C/10/D/4/2011).

- c) skydd mot repressalier såsom negativ behandling eller negativa konsekvenser som reaktion på ett klagomål eller på förfaranden som syftar till att tvinga fram efterlevnad av bestämmelser om jämlikhet,
- d) den juridiska rätten att väcka talan vid domstol och ansöka om skadestånd via föreningar, organisationer eller andra juridiska personer som har ett legitimt intresse av att förverkliga rätten till jämlikhet,
- e) särskilda bevisregler för att säkerställa att stereotypa attityder om förmågan hos personer med funktionsnedsättning inte leder till att de som fallit offer för diskriminering hindras från att få gottgörelse,
- f) effektiva, proportionella och avskräckande sanktioner mot brott mot rätten till jämlikhet och adekvata rättsmedel,
- g) tillräckligt och tillgängligt tillhandahållande av rättshjälp för att säkerställa tillgång till rättvisa för den klagande i rättstvister som rör diskriminering.

32.

Konventionsstaterna måste identifiera de områden eller undergrupper av personer med funktionsnedsättning – inbegripet de som utsätts för intersektionell diskriminering – för vilka det krävs särskilda åtgärder för att påskynda eller uppnå jämlikhet för alla. Konventionsstaterna är skyldiga att anta särskilda åtgärder för sådana grupper.

33.

Vad beträffar konventionsstaternas åtagande att hålla samråd betonas i artikel 4.3 och artikel 33.3 i konventionen den viktiga roll som organisationer av personer med funktionsnedsättning måste spela för att implementera och övervaka konventionen. Konventionsstaterna måste säkerställa att de noggrant samråder med och aktivt involverar sådana organisationer, som företräder den enorma mångfalden i samhället, inbegripet barn, personer med autism, personer med en genetiskt eller neurologiskt betingad funktionsnedsättning, personer med sällsynta och kroniska sjukdomar, personer med albinism, homosexuella, bisexuella, transpersoner eller intersexuella personer, personer som tillhör en urbefolkning, landsbygdssamhällen, äldre, kvinnor, offer för väpnade konflikter och personer från en etnisk minoritet eller med migrantbakgrund. Först då går det att förvänta sig att all diskriminering, inbegripet flerfaldig och intersektionell diskriminering, kommer att åtgärdas.

34.

Konventionsstaterna har informationsskyldigheter i relation till artikel 5 i denna konvention, eftersom de måste samla in och analysera lämpliga data och lämplig

forskning för att kunna identifiera ojämlikhet, diskriminerande beteende och mönster av missgynnande och sedan analysera effektiviteten i åtgärderna för att främja jämlikhet. Kommittén har noterat att det i många konventionsstater saknas aktuella data om diskriminering på grund av funktionsnedsättning och att det är vanligt att det inte görs någon uppdelning enligt funktionsnedsättning, genus, kön, könsidentitet, etnicitet, religion, ålder eller andra lager av identiteter, i fall där nationella lagar och bestämmelser tillåter detta. Sådana data och analysen av dem är av avgörande vikt för att utforma effektiva åtgärder mot diskriminering och för jämlikhet.

35.

Konventionsstaterna bör också bedriva lämplig forskning om diskriminering på grund av funktionsnedsättning och jämlikhetsrättigheter för personer med funktionsnedsättning. Forskningsprogrammen måste integrera personer med funktionsnedsättning i forskningsprocesserna, från det att agendan för forskningen sätts, för att säkerställa deras deltagande i forskningen på ett meningsfullt sätt. Forskningsprocesser som är inkluderande och skapar delaktighet bör säkerställa att det skapas en trygg miljö för deltagarna och handla om den livserfarenhet och de behov som personer med funktionsnedsättning har.

VII. Koppling till andra särskilda artiklar i konventionen

A. Artikel 6 om kvinnor med funktionsnedsättning

36.

Kvinnor och flickor med funktionsnedsättning hör till de grupper av personer med funktionsnedsättning som ofta upplever flerfaldig och intersektionell diskriminering.¹¹ Artikel 6 är en tvärgående artikel och måste beaktas i förhållande till alla bestämmelser i konventionen.¹² Konceptet flerfaldig diskriminering nämns visserligen endast i artikel 6, men flerfaldig och intersektionell diskriminering kan förekomma i vilken kombination som helst av två eller flera grunder. Artikel 6 är en bindande artikel om jämlikhet och icke-diskriminering som förbjuder diskriminering av kvinnor och flickor med funktionsnedsättning och ålägger konventionsstaterna att främja jämlika möjligheter och resultat. Dessutom måste artikel 6, precis som artikel 7, ses som illustrativ snarare än uttömmande, med en beskrivning av åtagande med avseende de två framträdande exemplen på flerfaldig och intersektionell diskriminering.

B. Artikel 7 om barn med funktionsnedsättning

37.

Barn med funktionsnedsättning upplever ofta flerfaldig och intersektionell diskriminering. Konventionsstaterna måste förbjuda alla former av diskriminering på grund av funktionsnedsättning som specifikt gäller barn, tillhandahålla effektiva och tillgängliga rättsmedel och öka medvetenheten hos allmänhet och yrkespersoner i syfte att förebygga och avskaffa diskriminering. I många konventionsstater kan barn till exempel misshandlas lagligt under förvärdning att det handlar om disciplin eller säkerhet (till exempel fasthållning). Sådan fysisk bestraffning påverkar oproportionerligt ofta barn med funktionsnedsättning. Konventionsstaterna måste förbjuda alla former av kroppslig bestraffning och grym, omänsklig och förnedrande behandling av barn under alla omständigheter och säkerställa att lämpliga åtgärder vidtas för att verkställa detta förbud.

---

¹¹ Se kommittén för avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor, allmän rekommendation nr 28 (2010) om konventionsstaternas grundläggande skyldigheter enligt artikel 2 i konventionen, paragraf 31.

¹² Se kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, allmän kommentar nr 3, paragraf 12.

38.

Konceptet barnets bästa i artikel 3 i konventionen om barnets rättigheter bör tillämpas på barn med funktionsnedsättning med noggrant övervägande av deras situation. Konventionsstaterna bör främja integrering av funktionshinderspersioner i allmänna lagar och politik som rör barn- och ungdom. Konceptet barnets bästa får dock inte användas för att hindra barn, särskilt flickor med funktionsnedsättning, från att utöva sin rätt till kroppslig integritet. Det bör användas för att säkerställa att barn med funktionsnedsättning är informerade, rådfrågade och får säga sitt i alla processer för beslutfattande som rör deras situation. Framför allt bör konventionsstaterna ta itu med våld mot och institutionalisering av barn med funktionsnedsättning, vilka nekas rätten att växa upp med sin familj, som en fråga om diskriminering. Konventionsstaterna bör implementera strategier för avinstitutionalisering som hjälper barnet att bo kvar hos sin familj eller i alternativ familjeomsorg i samhället. Konventionsstaterna bör också anta stödåtgärder så att alla barn med funktionsnedsättning kan utöva sin rätt att bli hörda i alla förfaranden som påverkar dem, även i parlament, kommittéer och organ inom det politiska beslutsfattandet.

C. Artikel 8 om medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning

39.

Det går inte att bekämpa diskriminering utan att samtidigt öka medvetenheten inom alla offentliga nivåer och alla samhällssektorer. Alla åtgärder mot diskriminering och för jämlikhet måste därför åtföljas av lämpliga åtgärder för att öka medvetenheten och åtgärder för att förändra eller avskaffa försvårande, nedsättande stereotypa och negativa attityder mot personer med funktionsnedsättning. Dessutom måste man ta itu med våld, skadliga beteenden och fördomar via kampanjer för att öka medvetenheten. Konventionsstaterna bör vidta åtgärder för att bland annat uppmuntra medier att porträttera personer med funktionsnedsättning på ett sätt som är förenligt med konventionens syfte och ändra skadliga uppfattningar om personer med funktionsnedsättning, till exempel när de på ett orealistiskt sätt beskrivs som en fara för sig själva och andra eller som offer och beroende vårdobjekt utan autonomi som är ekonomiskt improduktiva och en börda för samhället.

D. Artikel 9 om tillgänglighet

40.

Tillgänglighet är en förutsättning och ett medel för att skapa faktisk jämlikhet för alla personer med funktionsnedsättning. För att personer med

funktionsnedsättning ska kunna faktiskt delta i samhället måste konventionsstaterna ta itu med tillgänglighet i byggd miljö, kollektivtrafik och även i informations- och kommunikationstjänster, som måste finnas att tillgå och vara användbara för alla personer med funktionsnedsättning på jämlika villkor som andra. Tillgänglighet i samband med kommunikationstjänster omfattar tillhandahållande av socialt stöd och kommunikationsstöd.

41.

Som påpekas ovan är tillgänglighet och skäligen åtgärder två separata koncept inom lagar och bestämmelser om jämlikhet:

- a) Tillgänglighetskrav avser grupper och måste implementeras gradvis men villkorslöst.
- b) Skyldighet att tillhandahålla skäligen åtgärder är å andra sidan individuella, omedelbart tillämpliga på alla rättigheter och får begränsas av oproportionalitet.

42.

Eftersom tillgänglighet genomförs gradvis i den byggda miljön, i kollektivtrafiken och inom informations- och kommunikationstjänster kan den ta tid att åstadkomma. Därför kan skäligen åtgärder användas som ett sätt att skapa tillgång och tillträde för en individ under tiden, eftersom den skyldigheten gäller omedelbart. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att använda kommitténs allmänna kommentar nr 2 (2014) om tillgänglighet som vägledning.

E. Artikel 11 om risksituationer och humanitära nödlägen

43.

Icke-diskriminering måste säkerställas i risksituationer och humanitära nödlägen, även baserat på skyldigheter enligt internationell humanitär rätt, inbegripet humanitär nedrustningsrätt, för att hantera den förhöjda risk för diskriminering av personer med funktionsnedsättning som sådana situationer medför.

44.

Personer med funktionsnedsättning som har fördrivits från sitt land och/eller flyktingar med funktionsnedsättning, saknar ofta jämlik tillgång till grundläggande förnödenheter som vatten, sanitet, mat och tak över huvudet. Tillgängliga sanitetsanläggningar som latriner och duschar saknas ofta, eller är otillräckliga.

45.

Kvinnor och flickor med funktionsnedsättning i risksituationer och humanitära nödlägen är särskilt utsatta för ökad risk för våld, inbegripet sexuellt våld, utnyttjande eller övergrepp och det är mindre sannolikt att de har tillgång till tjänster för återhämtning och rehabilitering eller tillgång till rättssystemet.¹³

46.

Därför måste konventionsstaterna säkerställa principen om icke-diskriminering i alla program och åtgärder. Detta innebär att de på jämlika villkor ska inkludera personer med funktionsnedsättning i nationella protokoll för nödsituationer, fullt ut erkänna personer med funktionsnedsättning i evakueringsscenarier, se till att det finns tillgängliga informations- och kommunikationstjänster och rådgivning, säkerställa att humanitärt bistånd och hjälp distribueras på ett tillgängligt och icke-diskriminerande sätt till personer med funktionsnedsättning i humanitära nödlägen och att säkerställa att vatten och sanitetsanläggningar i skyddsrum och flyktingläger är åtkomliga och tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Efter nödsituationer är en tillgänglig återuppbyggnad avgörande för jämlikheten för personer med funktionsnedsättning i samhället. För att säkerställa dessa delar måste konventionsstaterna ha ett nära samarbete med personer med funktionsnedsättning, genom deras representativa organisationer, under utformning och implementering, övervakning och utvärdering av lagstiftning och politik som rör alla faser i nödsituationer.

F. Artikel 12 om likhet inför lagen

47.

Rätten till rättskapacitet är en rättighetströskel, det vill säga den är nödvändig för åtnjutandet av så gott som alla övriga rättigheter i konventionen, inbegripet rätten till jämlikhet och icke-diskriminering. Artiklarna 5 och 12 är i grunden sammanlänkade med varandra eftersom likhet inför lagen måste innefatta att alla personer med funktionsnedsättning åtnjuter rättskapacitet på jämlika villkor som andra. Diskriminering genom att neka rätten till rättskapacitet kan förekomma på olika sätt, däribland genom status-, funktions- och resultatbaserade system. Att förvägras beslutsfattande på grund av funktionsnedsättning genom något av dessa system är diskriminerande.¹⁴

---

¹³ Se allmän kommentar nr 3 paragraferna 49–50.

¹⁴ Se allmän kommentar nr 1 paragraf 15.

48.

En avgörande skillnad mellan åtagandet att tillhandahålla skäliga åtgärder enligt artikel 5 i konventionen och det stöd som måste erbjudas personer med funktionsnedsättning som utövar sin rättskapacitet enligt artikel 12.3 är att det inte finns någon begränsning för åtagandet enligt artikel 12.3. Det faktum att stöd för att utöva rättskapaciteten kan innebära en oproportionerlig eller orimlig börda utgör ingen begränsning för kravet på att tillhandahålla stödet.

49.

För att säkerställa enhetlighet mellan artiklarna 5 och 12 bör konventionsstaterna göra följande:

- a) Reformera befintlig lagstiftning för att förbjuda diskriminerande förvägran av rättskapacitet som bygger på status-, funktions- eller resultatbaserade modeller. När så är lämpligt ersätta dem med modeller för stöd i beslutsfattande, med beaktande av principen om universell rättskapacitet för vuxna utan någon form av diskriminering.
- b) Tillhandahålla resurser för system för stöd i beslutfattande, för att hjälpa personer med funktionsnedsättning att hantera befintliga rättssystem. Lagstiftning om och resurser för sådana tjänster ska vara förenliga med de huvudvillkor som anges i paragraf 29 i allmän kommentar nr 1 (2014) om likhet inför lagen. Bland dem ingår att alla former av stöd för att förverkliga rättigheter ska baseras på den berörda personens vilja och preferenser, snarare än på vad som uppfattas som det bästa för personen. Den bästa tolkningen av vilja och preferenser bör ersätta konceptet individens bästa i alla frågor som gäller vuxna, när det inte är möjligt att fastställa personens vilja och preferenser.
- c) Konventionsstaterna ska tillhandahålla skydd mot diskriminering genom att inrätta ett nätverk av kostnadsfri juridisk rådgivning eller rättshjälp som är tillgänglig, finns lokalt och är lätt att använda. Nätverket måste respektera viljan och preferenserna hos dessa personer och skydda deras processuella rättigheter (rätten till rättskapacitet) på samma nivå som för andra typer av juridisk representation. Konventionsstaterna måste konsekvent säkerställa att skyddsinstrument inte baseras på att avlägsna rättskapacitet eller på annat sätt hindrar personer med funktionsnedsättning att få tillgång till rättssystemet.

50.

Utbildning bör erbjudas relevanta aktörer, till exempel rättsliga beslutsfattare, tjänsteleverantörer eller andra berörda parter. Konventionsstaterna är skyldiga att säkerställa lika åtnjutande av alla produkter och tjänster som erbjuds i samhället,

däribland de produkter och tjänster som anges i artikel 12.5 där det ges exempel på produkter som personer med funktionsnedsättning särskilt utestängs från, såsom egendom eller tjänster som är kopplade till ekonomiska angelägenheter, till exempel hypotekslån. I artikel 25 e nämns en annan tjänst som vanligtvis inte är öppen för personer med funktionsnedsättning, nämligen livförsäkring och (privat) sjukförsäkring. Konventionsstaterna bör tillämpa en aktiv och heltäckande strategi för att säkerställa ett jämlikt åtnjutande av produkter och tjänster i den privata sektorn. I detta ingår att stärka den antidiskrimineringslagstiftning som gäller för den privata sektorn. Samarbete med fackföreningar och andra aktörer bör användas för att hitta partner som vill åstadkomma en förändring.

G. Artikel 13 om tillgång till rättssystemet

51.

De rättigheter och åtaganden i fråga om jämlikhet och icke-diskriminering som beskrivs i artikel 5 ger anledning till särskilda överväganden när det gäller artikel 13 där det bland annat krävs att konventionsstaterna tillhandahåller processuella och åldersrelaterade åtgärder. Dessa åtgärder skiljer sig från skäliga åtgärder i den bemärkelsen att processuella åtgärder inte begränsas av oproportionalitet. Ett exempel på en processuell åtgärd är erkännandet av olika kommunikationsmetoder som personer med funktionsnedsättning kan använda inför domstol. Åldersrelaterade åtgärder kan handla om att sprida information på ett åldersanpassat och enkelt språk om tillgängliga metoder för att lägga fram klagomål och få tillgång till rättssystemet.

1. Artikel 13.1

52.

För att säkerställa effektiv tillgång till rättssystemet måste processerna möjliggöra deltagande och vara transparenta. Åtgärder som möjliggör deltagande omfattar bland annat

- a) tillhandahållande av information på ett begripligt och tillgängligt sätt,
- b) erkännande och anpassning av olika former av kommunikation,
- c) fysisk tillgänglighet i alla steg i processen,
- d) ekonomiskt stöd för rättshjälp, när detta är tillämpligt, och efter lagstadgad prövning av ekonomi och behov.

53.

Lämpliga åtgärder som kan skydda personer som inte kan försvara sig själva mot diskriminering trots att de erbjuds stöd, eller personer vars alternativ är kraftigt

begränsade av rädsla för de negativa konsekvenserna av sådana försök, är åtgärder i allmänhetens intresse (*actio popularis*).

54.

För att vara transparent måste en åtgärd som vidtas av en konventionsstat säkerställa att all relevant information är tillgänglig, finns att tillgå och att alla relevanta anspråk, ärenden och domstolsbeslut dokumenteras och rapporteras på ett adekvat sätt.

2. Artikel 13.2

55.

För att uppmuntra ändamålsenlig respekt för och uppfyllande av rättigheter och åtaganden krävs utbildning av tjänstepersoner inom brottsbekämpning, ökad medvetenhet hos rättighetsbärare och ökad kapacitet hos skyldighetsbärare. En ändamålsenlig utbildning bör omfatta följande:

- a) Komplexiteten av intersektionalitet och det faktum att personer inte bör identifieras enbart på grund av funktionsnedsättning. Medvetandehöjande åtgärder i fråga om intersektionalitet bör vara relevanta för vissa former av diskriminering och förtryck.
- b) Olikheterna hos personer med funktionsnedsättning och deras individuella behov för att få faktisk tillgång till alla aspekter av rättssystemet på jämlika villkor som andra.
- c) Den individuella autonomin för personer med funktionsnedsättning och vikten av rättskapacitet för alla.
- d) Det centrala i effektiv och meningsfull kommunikation för att inkludering ska vara framgångsrik.
- e) Åtgärder som har vidtagits för att säkerställa en effektiv utbildning av personal, däribland advokater, fredsdomare, domare, fängelsepersonal, teckenspråkstolkare och polisen och kriminalvården, i rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

H. Artikel 14 om frihet och personlig säkerhet, artikel 15 om rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, artikel 16 om rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp och artikel 17 om skydd för den personliga integriteten

56.

Personer med funktionsnedsättning kan utsättas oproportionerligt mycket för våld, övergrepp och annan grym och förnedrande bestraffning. Det kan handla om fasthållning eller segregering lika väl som våldsamma angrepp. Kommittén är framför allt oroad över följande agerande mot personer med funktionsnedsättning, inbegripet barn, på grund av funktionsnedsättning, vilket per definition är diskriminerande: separation av barn med funktionsnedsättning från deras familjer och påtvingad placering i institutioner, frihetsberövande, tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, våld, och påtvingad behandling av personer med funktionsnedsättning i och utanför psykiatriska kliniker. Konventionsstaterna måste vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda personer med funktionsnedsättning mot och förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp. Påtvingade korrigerande behandlingar av funktionsnedsättning bör förbjudas.

I. Artikel 19 om ett självständigt liv och att vara inkluderad i samhällsgemenskapen

57.

I artikel 19 i konventionen bekräftas återigen icke-diskriminering och erkännande av lika rätt för personer med funktionsnedsättning om ett självständigt liv och att vara inkluderad i samhällsgemenskapen. För att förverkliga rätten till ett självständigt liv och att vara inkluderad i samhällsgemenskapen måste konventionsstaterna vidta effektiva och lämpliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt åtnjuter denna rätt och för deras fulla inkludering och deltagande i samhällsgemenskapen. Detta innefattar att implementera strategier för avinstitutionalisering och anslå medel för stödtjänster för ett självständigt liv, tillgängligt boende till överkomligt pris, stödtjänster för anhängvårdare och tillgång till inkluderande utbildning, i enlighet med kommitténs allmänna kommentar nr 5 (2017) om ett självständigt liv och att vara inkluderad i samhällsgemenskapen.

58.

I artikel 19 i konventionen erkänns rätten att inte tvingas till särskilda boendeformer på grund av sin funktionsnedsättning. Institutionaliserad är diskriminerande

eftersom den visar på en underlåtenhet att skapa stöd och tjänster i samhällsgemenskapen för personer med funktionsnedsättning, som då tvingas ge upp sin delaktighet i samhällslivet för att få vård. Institutionalisering av personer med funktionsnedsättning som villkor för att få tillgång till offentlig psykiatriska vårdformer är en särskiljande behandling på grund av funktionsnedsättning och är därför diskriminerande.

59.

Kriterier för bidragsberättigade och förfaranden för att få tillgång till stödtjänster måste utformas på ett icke-diskriminerande sätt och måste vara inriktade på personens behov snarare än personens funktionsnedsättning, i enlighet med ett människorättsbaserat förhållningssätt. Utvecklingen av stödtjänster bör vara personcentrerad, ålders- och könsanpassad och kulturellt lämplig.

60.

Konventionsstaterna bör förbjuda och förhindra tredje parter från att införa praktiska och processuella hinder för att leva ett självständigt liv och att vara inkluderade i samhällsgemenskapen. Konventionsstaterna ska till exempel säkerställa att tjänster är förenliga med att leva självständigt och i samhällsgemenskapen och att personer med funktionsnedsättning inte nekas möjlighet att hyra bostad eller missgynnas på bostadsmarknaden.

J. Artikel 23 om respekt för hem och familj

61.

Diskriminerande lagar och politik och administrativa åtgärder leder ofta till att personer med funktionsnedsättning utsätts för diskriminering när de utövar sin rätt att ingå äktenskap eller utövar sina föräldra- eller familjerättigheter. Föräldrar med funktionsnedsättning betraktas ofta som olämpliga och oförmögna att ta hand om sina barn. Att skilja ett barn från sina föräldrar på grund av att barnet eller föräldrarna (eller både föräldrar och barn) har funktionsnedsättning är diskriminerande och strider mot artikel 23.

62.

Att placera barn på institution på grund av deras funktionsnedsättning är också en form av diskriminering som förbjuds enligt artikel 23.5 i konventionen. Staterna måste se till att föräldrar med funktionsnedsättning och föräldrar till barn med funktionsnedsättning får det samhällsstöd som behövs för att de ska kunna ta hand om sina barn.

K. Artikel 24 om utbildning

63.

Vissa konventionsstater underlåter att ge studerande med funktionsnedsättning – inbegripet studerande med synlig och osynlig funktionsnedsättning och de som upplever flerfaldig diskriminering eller intersektionell diskriminering – jämlik tillgång till inkluderande grundutbildning av hög kvalitet. Detta är diskriminering och står i strid med målen för konventionen och är ett direkt brott mot artiklarna 5 och 24. Artikel 5.1 samverkar med artikel 24 och kräver att konventionsstaterna avskaffar alla typer av diskriminerande hinder, inbegripet rättsliga och sociala hinder, för inkluderande utbildning.

64.

Segregerade utbildningsmodeller som utestänger elever med funktionsnedsättning från inkluderande grundutbildning med andra på grund av funktionsnedsättning står i strid med artikel 5.2 och artikel 24.1 a i konventionen. Enligt artikel 5.3 åläggs konventionsstaterna att vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att de tillhandahåller skäliga åtgärder. Denna rätt förstärks för personer med funktionsnedsättning genom artikel 24.2 b. Enligt den artikeln åläggs konventionsstaterna att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får en inkluderande utbildning på sina hemorter på jämlika villkor som andra. Detta mål kan uppnås genom att skäliga åtgärder tillhandahålls baserade på personens behov i enlighet med artikel 24.2 c och att nya och inkluderande miljöer utvecklas enligt principen om universell utformning. Standardiserade bedömningssystem, inbegripet antagningsprov som direkt eller indirekt utesluter elever med funktionsnedsättning, är diskriminerande och strider mot artiklarna 5 och 24. Konventionsstaternas skyldigheter gäller även utanför skolan. Konventionsstaterna måste säkerställa att alla elever med funktionsnedsättning erbjuds skolskjuts om transportmöjligheterna är begränsade på grund av sociala eller ekonomiska hinder.

65.

För att säkerställa jämlikhet och icke-diskriminering för döva barn i utbildningssammanhang måste de erbjudas en miljö där de kan lära sig teckenspråk med döva kamrater och döva vuxna förebilder. Bristen på teckenspråkskompetens hos lärare för döva barn och otillgängliga skolmiljöer utestänger döva barn och betraktas därför som diskriminerande. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att använda kommitténs allmänna kommentar nr 4 (2016) om rätten till inkluderande utbildning som vägledning när de vidtar åtgärder för att uppfylla sina åtaganden enligt artiklarna 5 och 24.

L. Artikel 25 om hälsa

66.

Enligt artiklarna 5 och 25 i konventionen måste konventionsstaterna förbjuda och förhindra att personer med funktionsnedsättning nekats hälso- och sjukvårdstjänster på grund av diskriminering och de måste erbjuda könsanpassade hälso- och sjukvårdstjänster, inbegripet rättigheter till sexuell och reproduktiv hälsa. Konventionsstater måste också ta i tu med former av diskriminering som kränker rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som hindrar deras rätt till hälsa genom kränkningar av rätten att få sjukvård baserat på frivilligt och informerat samtycke eller kränkningar genom att anläggningar och information är otillgängliga.¹⁵

M. Artikel 27 om arbete och sysselsättning

67.

För att uppnå faktisk jämlikhet i enlighet med konventionen måste konventionsstaterna säkerställa att det inte förekommer diskriminering på grund av funktionsnedsättning i samband med arbete och sysselsättning.¹⁶ För att säkerställa skäliga åtgärder i enlighet med artikel 5.3 och för att uppnå eller påskynda faktisk jämlikhet i arbetsmiljön i enlighet med artikel 5.4 bör konventionsstaterna göra följande:

- a) Underlätta avvecklingen av segregerade arbetsmiljöer för personer med funktionsnedsättning och stödja deras anställning på den öppna arbetsmarknaden och samtidigt också säkerställa att arbetstagarnas rättigheter omedelbart tillämpas i dessa miljöer.
- b) Främja rätten till ”supported employment”^{16a}, inklusive rätt till assistans på arbetsplatsen, handledning på jobbet och yrkesutbildningsprogram, skydda rättigheterna för arbetstagare med funktionsnedsättning och säkerställa rätten till fritt valt arbete.
- c) Säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte erbjuds mindre än minimilön och inte förlorar sin kontantersättning när de börjar arbeta.
- d) Uttryckligen erkänna vägran att tillhandahålla skäliga åtgärder som diskriminering och förbjuda flerfaldig och intersektionell diskriminering och trakasserier.
- e) Säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan påbörja och avsluta en anställning på ett korrekt och icke-diskriminerande sätt. Konventionsstaterna är

---

¹⁵ Se allmän kommentar nr 2 paragraf 40.

¹⁶ Se Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention (nr 111) angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning från 1958 och ILO:s konvention (nr 159) om yrkesinriktad rehabilitering och arbete (personer med handikapp) från 1983.

skyldiga att säkerställa jämlik och faktisk tillgång till förmåner och rättigheter som exempelvis pensions- och arbetslöshetsförmåner. Sådana rättigheter får inte inskränkas genom exkludering från anställning vilket ytterligare förvärrar ett utanförskap.

- f) Främja arbete i inkluderande och tillgängliga, säkra och hälsosamma arbetsmiljöer i offentlig och privat sektor.
- g) Säkerställa att personer med funktionsnedsättning har jämlika möjligheter i fråga om karriärmöjligheter genom regelbundna utvecklingssamtal med chefer och genom fastställda mål som ska uppnås inom ramen för en övergripande strategi.
- h) Säkerställa tillgång till kompetensutveckling, fortbildning och utbildning, inbegripet yrkesutbildning och kapacitetsuppbyggnad för anställda med funktionsnedsättning och erbjuda arbetsgivare, organisationer som företräder arbetstagare och arbetsgivare, fackföreningar och behöriga myndigheter utbildning i anställningsvillkor och skäliga åtgärder för personer med funktionsnedsättning.
- i) Arbeta för universellt tillämpliga arbetsmiljöåtgärder för personer med funktionsnedsättning, inbegripet arbetsmiljöbestämmelser som är icke-diskriminerande och inkluderande för personer med funktionsnedsättning.
- j) Erkänna rätten för personer med funktionsnedsättning att ha tillgång och tillträde till fackföreningar och arbetstagarorganisationer.

N. Artikel 28 om tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

68.

Som anges i paragraf 59 i kommitténs allmänna kommentar nr 3 är fattigdom både en försvårande faktor för och ett resultat av flerfaldig diskriminering. Underlåtenhet att implementera rätten för personer med funktionsnedsättning till en tillfredsställande levnadsstandard för sig själva och sin familj strider mot konventionens mål. Denna underlåtenhet är särskild oroande när det gäller personer med funktionsnedsättning som lever i extrem fattigdom eller misär. Personer med funktionsnedsättning brukar ofta ha merkostnader för att uppnå en tillfredsställande levnadsstandard som är jämförbar med andra. Detta innebär en särskild nackdel för barn eller äldre kvinnor med funktionsnedsättning som lever i extrem fattigdom och misär. Konventionsstaterna bör vidta effektiva åtgärder för att göra det möjligt för människor med funktionsnedsättning att täcka de merkostnader som är förknippade med funktionsnedsättning. Konventionsstaterna är

skyldiga att omedelbart vidta åtgärder för att ge personer med funktionsnedsättning som lever i extrem fattigdom och misär ett grundläggande minimum i fråga om tillräckligt med mat, kläder och en lämplig bostad.¹⁷

69.

När det gäller socialt skydd är konventionsstaterna dessutom skyldiga att implementera ett grundskydd.

O. Artikel 29 om deltagande i det politiska och offentliga livet

70.

Utestängning från valprocesser och andra former av deltagande i det politiska livet är vanliga exempel på diskriminering på grund av funktionsnedsättning. De är ofta nära kopplade till nekande eller begränsning av rättskapacitet.

Konventionsstaterna bör sträva efter följande:

- a) Reformera lagar, riktlinjer och förordningar som systematiskt utestänger personer med funktionsnedsättning från att rösta och/eller ställa upp som kandidater i val.
- b) Säkerställa att valförfarandet är tillgängligt för alla personer med funktionsnedsättning, såväl innan som under och efter valet.
- c) Tillhandahålla skäliga åtgärder för enskilda personer med funktionsnedsättning och vidta stödåtgärder som baseras på de personliga behoven för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i det politiska och offentliga livet.
- d) Stödja och samarbeta med representativa organisationer av personer med funktionsnedsättning i processen för politisk delaktighet på nationell, regional och internationell nivå, bland annat genom att samråda med sådana organisationer i frågor som direkt påverkar personer med funktionsnedsättning.
- e) Skapa informationssystem och lagstiftning som gör det möjligt för personer med funktionsnedsättning att fortlöpande delta i det politiska livet, även mellan val.

P. Artikel 31 om insamling av statistik och information

71.

Insamling och analys av data är nödvändiga åtgärder för att övervaka politik och lagar om antidiskriminering. Konventionsstaterna bör samla in och analysera

---

¹⁷ Se FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, allmän kommentar nr 3 (1990) The nature of States parties' obligations, paragraf 10.

uppgifter som måste vara uppdelade efter funktionsnedsättning och intersektionella kategorier. De insamlade uppgifterna ska ge information om alla former av diskriminering. De insamlade uppgifterna ska vara breda och omfatta statistik, narrativ och andra typer av uppgifter, till exempel indikatorer för att bedöma implementeringen och övervaka framstegen och effektiviteten hos nya eller pågående initiativ och riktlinjer. Indikatorer som inkluderar funktionsnedsättning måste utarbetas och användas på ett sätt som är förenligt med Agenda 2030 för hållbar utveckling. Utformning, insamling och analys av uppgifter bör vara delaktighetsbaserad, det vill säga genomföras i nära och meningsfullt samråd med representativa organisationer av personer med funktionsnedsättning, inklusive barn. Personer i slutna boenden, till exempel institutioner eller psykiatriska kliniker, glöms ofta bort i forskning och studier där uppgifter samlas in. De bör inkluderas systematiskt i sådana studier.

Q. Artikel 32 om internationellt samarbete

72.

Allt internationellt samarbete, inklusive Agenda 2030 för hållbar utveckling, måste vara inkluderande och tillgängligt för personer med funktionsnedsättning och vägledas av konventionen. Konventionsstaterna måste utveckla ramverk för övervakning med indikatorer för mänskliga rättigheter och särskilda riktmärken och mål för varje indikator, i enlighet med mål 10 bland målen för hållbar utveckling. Allt internationellt samarbete måste syfta till att främja lagstiftning om icke-diskriminering och politik som syftar till fullständig inkludering i linje med Agenda 2030 för hållbar utveckling och andra relaterade internationella ramverken för mänskliga rättigheter.

VIII. Implementering på nationell nivå

73.

Mot bakgrund av det normativa innehållet och de åtaganden som beskrivs ovan bör konventionsstaterna vidta följande åtgärder för att säkerställa att artikel 5 i konventionen implementeras fullt ut:

- a) Genomföra studier om harmonisering av nationell lagstiftning och praxis efter konventionen, upphäva diskriminerande lagar och andra författningar som inte överensstämmer med konventionen och ändra eller avskaffa seder och bruk som diskriminerar personer med funktionsnedsättning.
- b) Utarbeta lagar mot diskriminering när sådana saknas och införa lagar mot diskriminering som omfattar funktionsnedsättning som har en bred räckvidd i fråga om både personliga förhållanden och materiella bestämmelser och som erbjuder effektiva rättsmedel. Sådana lagar kan bara fungera effektivt om de bygger på en definition av funktionsnedsättning som omfattar personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar och bör omfatta tidigare, nuvarande, framtida och presumtiv funktionsnedsättning och även personer med anknytning till personer med funktionsnedsättning. Personer som har utsatts för diskriminering på grund av funktionsnedsättning och som söker rättslig prövning bör inte tvingas bevisa att de har en tillräckligt stor funktionsnedsättning för att få skydd av lagen. Syftet med en lag mot diskriminering som omfattar funktionsnedsättning är att förbjuda och förhindra en diskriminerande handling snarare än att vara inriktad på en definierad skyddad grupp. I detta avseende är en bred definition av funktionsnedsättning i enlighet med konventionen.
- c) Säkerställa att lagstiftning om icke-diskriminering omfattar de privata och offentliga områdena, täcker områden som bland annat omfattar utbildning, sysselsättning, produkter och tjänster och angriper diskriminering specifikt på grund av funktionsnedsättning, till exempel segregerad utbildning, institutionalisering, nekande eller begränsning av rättskapacitet, påtvingad psykiatrisk vård, nekat tillhandahållande av instruktioner på teckenspråk och professionell teckenspråkstolkning samt nekat tillhandahållande av punktskrift eller andra alternativa och kompletterande former, medel och format för kommunikation.
- d) Främja fullständig inkludering i ordinarie sysselsättnings- och yrkesutbildningstjänster, inbegripet sådana som främjar entreprenörskap och stöder bildandet av kooperativ och andra former av social ekonomi.

- e) Säkerställa att skyddet mot diskriminering för personer med funktionsnedsättning håller samma standard som för andra grupper i samhället.
- f) Utforma och genomföra kunskaps- och kapacitetsbyggande program, inklusive utbildning inom offentliga myndigheter och i den informella ekonomin för att säkerställa att konventionen följs. Medvetenhetshöjande åtgärder och kapacitetsuppbyggnad bör utvecklas och implementeras med meningsfullt deltagande för personer med funktionsnedsättning och organisationer som representerar mångfalden av personer med funktionsnedsättning. Sådana åtgärder är avgörande för att upprätta en kultur av tolerans och mångfald, vilket utgör grundvalen för antidiskrimineringslagstiftning och politik.
- g) Övervaka antalet fall av diskriminering som åberopats på grund av funktionsnedsättning som andel av det totala antalet åberopade fall av diskriminering, uppdelat på kön, ålder, identifierade hinder och sektorer där den påstådda diskrimineringen skett, samt lämna information om fall som har behandlats utanför domstol, i domstol och som har avgjorts, samt antalet domar som har lett till kompensation eller påföljder.
- h) Upprätta tillgängliga och effektiva förfaranden för gottgörelse och säkerställa tillgång till rättssystemet, på jämlika villkor som andra, för offer för diskriminering på grund av funktionsnedsättning. I detta ingår att alla personer med funktionsnedsättning har tillgång till effektiva rättsliga och/eller administrativa förfaranden, inbegripet effektiva och tillgängliga förfaranden för klagomål. De ska också – när så är tillämpligt och efter lagstadgad behovsprövning – ha tillgång till ändamålsenlig rättshjälp av hög kvalitet till överkomligt pris. Konventionsstaterna bör ingripa i god tid och effektivt när offentliga och privata aktörer agerar eller underlåter att agera på ett sätt som strider mot rätten till jämlikhet och icke-diskriminering för enskilda personer med funktionsnedsättning och grupper av personer med funktionsnedsättning, såväl i förhållande till medborgerliga och politiska rättigheter som till ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Erkännandet av rättslig gottgörelse av kollektiv karaktär eller grupptalan kan vara ett viktigt bidrag för att effektivt garantera tillgång till rättssystemet i situationer som påverkar grupper av personer med funktionsnedsättning.
- i) Inkludera skydd i nationell antidiskrimineringslagstiftning mot negativ behandling av eller negativa konsekvenser för enskilda personer till följd av klagomål eller förfaranden som syftar till att tvinga fram efterlevnad av bestämmelser om jämlikhet. Lagstiftning mot diskriminering bör också säkerställa att offer för diskriminering inte på otillbörligt sätt hindras från att

få gottgörelse eller blir utsatta på nytt. Framför allt bör de processuella reglerna förflytta bevisbördan från målsäganden till svaranden i civilrättsliga förfaranden när det finns sakförhållanden som innebär att det går att anta att det har förekommit diskriminering.

- j) I nära samråd med organisationer av personer med funktionsnedsättning, nationella institutioner för mänskliga rättigheter och andra berörda parter, till exempel jämlikhetsorganisationer, utarbeta en jämlikhetspolitik och jämlikhetsstrategi som är inkluderande och tillgänglig för alla personer med funktionsnedsättning.
- k) Öka kunskaperna i alla delar av samhället, även hos tjänstepersoner i alla delar av den offentliga förvaltningen och i den privata sektorn, om omfattningen av innehållet i och de praktiska följderna av rätten till icke-diskriminering och jämlikhet för alla personer med funktionsnedsättning.
- l) Vidta lämpliga åtgärder för att övervaka inkluderande jämlikhet på ett regelbundet och heltäckande sätt. I detta ingår att samla in och analysera uppdelade data om situationen för personer med funktionsnedsättning.
- m) Säkerställa att nationella mekanismer för övervakning enligt artikel 33 i konventionen är oberoende, faktiskt involverar representativa organisationer av personer med funktionsnedsättning och får tillräckliga resurser för att ta itu med diskriminering av personer med funktionsnedsättning.
- n) Tillhandahålla särskilt skydd mot och utöva noggrannhet och försiktighet (due diligence) för att förhindra och gottgöra fall av våld, utnyttjande och övergrepp och kränkningar av den kroppsliga integriteten som personer med funktionsnedsättning ofta upplever unikt eller oproportionerligt ofta.
- o) Vidta särskilda åtgärder för att skapa inkluderande jämlikhet, särskilt för personer med funktionsnedsättning som upplever intersektionell diskriminering, till exempel kvinnor, flickor, barn, äldre och ursprungsbefolkning med funktionsnedsättning.
- p) Konventionsstater som tar emot ett stort antal asylsökande, flyktingar eller migranter bör införa formella, rättsligt bindande förfaranden för att säkerställa tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, inklusive kvinnor och barn med funktionsnedsättning och personer med psykosocial och intellektuell funktionsnedsättning, i mottagningsanläggningar och i andra sammanhang. Konventionsstaterna måste säkerställa att personer med funktionsnedsättning erbjuds psykosocial och rättslig rådgivning, stöd och rehabilitering och att skyddstjänster är anpassade efter funktionsnedsättning, ålder, kön och kultur.

Noteringar från översättningsprocessen (öa1 till öa6)

För att bevara samma nummerordning i notapparaten ifrån det engelska originalet, ligger de noteringar som gjorts i översättningsprocessen samlade under detta avsnitt.

[öa1]: I titlarna används begreppen ”förståndshandikappade” och ”handikappade”. Dessa begrepp är föråldrade och har ersatts med intellektuell funktionsnedsättning och personer med funktionsnedsättning.

[öa2]: I den svenska konventionsöversättningen är ”equal benefit of the law” översatt med ”lika förmåner enligt lagen”. Av den förklarande texten i denna paragraf framgår att ”benefit” i betydelsen ”dra nytta av” ger en bättre förståelse av innehållet. Vi har därför valt att använda ”dra nytta av” som översättning istället.

[öa3]: I den svenska konventionsöversättningen översätts ”reasonable accommodation” med ”skälig anpassning” som i paragrafens citat. I de kommande paragraferna används ”skäliga åtgärder” i stället. Det är det begrepp som numer används i den svenska diskrimineringslagen. Viktigt är att tydliggöra att skäliga åtgärder enligt konventionen har en vidare betydelse än skäliga åtgärder för tillgänglighet inom ramen för diskrimineringsformen bristande tillgänglighet.

[öa4]: I den svenska konventionsöversättningen översätts “disproportionate or undue burden” med ”oproportionerlig eller omotiverad börda”. Begreppet ”orimlig” stämmer bättre överens med de förklaringar som kommer senare i kommentaren. Där har vi valt att använda ”orimlig” istället för ”omotiverad”.

[öa5]: I den engelska originalversionen finns ”sex” i betydelsen kön med två gånger i paragrafens uppräkningslista. Vi har tagit bort ett av dessa.

[öa6]: ”Supported employment” är ett vedertaget begrepp även på svenska. Det handlar om att på olika sätt stödja personer med funktionsnedsättning till och under arbete. Eftersom begreppet används av myndigheter i sin engelska form har vi valt att inte översätta det.

Allmän kommentar nr 6 om jämlikhet och icke diskriminering

Svensk översättning

Översättning till svenska av ”General comment No.6 (2018) on equality and non-discrimination”: framtagen av FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning år 2018.

Översättningen följer originalets struktur för att det ska gå att läsa dokumenten parallellt.

Myndigheten för delaktighet
Box 1210, 172 24 Sundbyberg
08-600 84 00
info@mfd.se
www.mfd.se
Nummer: 2020:9